

socijalnih disciplina, s posebnim osvrtom na historiografsku literaturu i djela trojice teoretičara: antropologa i ekologa Paula Sheparda (1925-1996) (o destruktivnoj civilizaciji zbog napuštanja načina života koji odgovara evolucijski oblikovanim ljudskim osobinama za vrijeme Pleistocena), evolucijskog biologa Edwarda O. Wilsona (1929-) (koji zagovara ujedinjavanje socijalnih znanosti u okviru biologije) te antropologa Robina Foxa (1934-) (o darwinističkom pristupu u proučavanju ljudskog ponašanja).

Na kraju rada nalaze se ocjene i prikazi *Anala*, zbornika i časopisa objavljenih tijekom 2007. godine te ocjene i prikazi monografija iz područja povijesne tematike.

Božena Glavan

Georges Duby, *Tri reda ili imaginarij feudalizma*, prijevod s francuskog jezika **Olga Škarić** i **Nataša Desnica-Žerjavić**. Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga, 2007., 359 str.

U izdanju nakladničke kuće Golden marketing - Tehnička knjiga krajem 2007. godine objavljena je knjiga *Tri reda ili imaginarij feudalizma* francuskog povjesničara Georgesa Dubyja. Riječ je o knjizi koja je prvi put objavljena u Francuskoj 1978. godine (*Les trois ordres ou l'imaginaire du féodalisme*) i koja se bavi načinima na koje su srednjovjekovni učeni, uglavnom crkveni ljudi razmišljali o društvu u kojemu žive, o njegovoj strukturi ili su pretpostavljali kako bi društvo tog vremena trebalo izgledati.

Na početku autor iznosi područje istraživanja knjige, koje se odnosi na proučavanje hijerarhijski uređena društva, shematski prikazanog u trokutu kako bi se prikazala ravnoteža u njegovim klasnim razlikama. Također se opisuje red koji je u srednjem vijeku vladao u crkvenim krugovima. Kao primjer takvog društva autor je uzeo sliku društvenog poretka u Francuskoj u 11. i 12. stoljeću. Duby ne iznosi samo razloge nastanka takvog društva, već i mjesto

nastanka i vremenski okvir o kojima historiografija podatke nalazi u pisanim dokumentima. Uzroke nastanka i modele po kojima funkcionira srednjovjekovno franačko društvo Duby u knjizi ponajviše razrađuje na temelju djela dvojice karolinških biskupa: Adalberona i Gerarda, te drugih crkvenih ličnosti toga vremena.

Knjiga je podijeljena na pet poglavlja. U prvom poglavlju opisana je vlast biskupa u 11. stoljeću čije se sjedište nalazilo na ruševinama rimskoga grada. Kao tumač božje riječi, zapisane latinskim jezikom u 4. stoljeću, biskup je bio promicatelj klasične kulture koja se ogledala u radionicama smještenima uz katedrale, a u kojima su se prepisivali tekstovi i razmjenjivala znanja male skupine ljudi koji su u njima radili. Biskup je trebao biti plemićke krvi, te se morao kruniti posebnim obredom ili pomazanjem. Biskupski je govor u 11. stoljeću bio politički, pa je slika visokog društva u to vrijeme izgledala tako da je biskup morao biti vođa narodu, jer je kralj znatni dio vremena provodio u ratovanju. Kraljevi su oko tisućite godine bili posvećeni jednako kao i biskupi, koji su imali prednost pred kraljem utoliko što su bili bolji govornici, što je i razumljivo, jer su bili obrazovani. Jedan od velikih izvora kojim se Duby služi u knjizi je *Gesta episcoporum cameracensium* ("Djela kambrejskih biskupa"), životopisi poznatih biskupa. Duby iznosi život i djelovanje biskupa Gerarda Kambrejskog te njegove govore u kojima je svijetu želio pokazati kako je ljudski rod od samih početaka podijeljen na tri dijela. U poglavlju također iznosi ulogu Adalberona Laonskog u službi kraljevskog dvora, te njegovu pjesmu *Charmes*, posvećenu Robertu Pobožnom, u kojoj je spomenuti biskup u ulozi retora i vodi razgovor sa svojim kraljem. Taj razgovor, međutim, završava predstavljanjem trofunkcionalnosti društva - jedni se mole, drugi ratuju, a treći rade. Takva društvena struktura temeljena je na crkvenoj, kao model savršenog funkcioniranja za svjetovno društvo.

U drugom poglavlju detaljnije se analizira slika društvene hijerarhije. Pisana djela te dvojice biskupa upućuju na tri velike crkvene ličnosti koje su također imale svoja viđenja

crkvene strukture kao temeljnog stupa hijerarhije u društvu: Grgur Veliki, Sveti Augustin i Dionizije Aeropagit. Trodiobu srednjovjekovnog društva u Franačkoj u srednjem vijeku DUBY je objasnio i kroz djela drugih crkvenih učenjaka: Dudona iz Saint-Quentina (koji društvenu klasifikaciju razmatra kroz dvije funkcije: biskup i vladar), Abona iz Fleuryja i Wulfstana (koji govore o tri stupnja savršenstva crkvenog reda: laici, svećenici i redovnici).

U trećem poglavlju knjige razmatraju se okolnosti koje su dovele do podjele franačkog društva. Prvi od tih uzroka politička je kriza koja se javila u Lotaringiji u 11. stoljeću, koja je u to vrijeme pripadala Germaniji i u kojoj je nakon Henrikove smrti bilo zabranjeno da na prijestolje dođe germanski kralj. U takvoj atmosferi biskup Gerard je objavio postulat o trofunkcionalnosti društva. Pod takvim okolnostima došlo je do stvaranja samostanskih redova, ali i hereze koja se javila među elitnom skupinom ljudi, koja je, ističući nezadovoljstvo tradicionalnim učenjem crkve, smatrala da bi se društveni odnosi trebali temeljiti na mudroj božjoj riječi u kojoj nema obreda, pa prema tome nema ni biskupa. U 11. stoljeću benediktinski samostan u Clunyu još je više označio podjelu društva na one koji se mole, one koji ratuju i one koji vladaju. DUBY se u knjizi osvrnuo na Marca Blocha, ističući da većinu onoga što je on sugerirao kao početak feudalizma treba ispraviti, jer se Bloch uglavnom vezao za područje sjeverne Francuske zanemarujući južni dio, koji je također, smatra, bio plodan.

U četvrtom poglavlju naglašava se uloga samostana u Fleuryju i Clunyu kao mjesta kulturnog razvoja u 11. i 12. st. Djela nastala u tim

samostanima o društvenoj podjeli u srednjovjekovnom društvu odražavala su predodžbu društva oko sebe. Gospodarske promjene krajem 11. st. dovele su do drukčijeg percipiranja organizacije društva. Naime, u gradovima se generiralo siromaštvo, pa se i pojam siromaštva promijenio i smatrao relativnim. Utjecaj redovništva na izgradnju moralne slike društva još se neko vrijeme zadržao, i u tome su važnu ulogu odigrali Guibert iz Nogenta, Bernard iz Clairvauxa i Suger iz Saint-Denisa. Od 12. st. svećenici preuzimaju brigu o moralnom razvoju društva, potiču razvoj pismenosti i katedralne arhitekture, poput laonskih biskupa Anselma i Rudolfa, Huga iz Saint-Denisa i Honorija Augustodunensis. Ipak, odanost svećenstva vladaru u 12. stoljeću uvelike je uvjetovana zahtjevima materijalne kulture. O tome govore hagiografska djela koja su pisali Balbert iz Brugesa i Ivan iz Salisburyja.

U posljednjem, petom poglavlju spominje se viteštvo kao institucija koju je trebalo uklopiti u društvenu ljestvicu, koje bi pripadalo aristokraciji, ali nižoj od vladara, kako se ne bi izgubila slika vladara kao vođe onih koji ratuju.

Knjiga Georges DUBYja *Tri reda ili imagnarij feudalizma* jedna je od tri knjige tog povjesničara (*Vrijeme katedrale i Ratnici i seljaci*) koja se bavi mentalitetom društva u srednjem vijeku. Za DUBYja je karakterističan književni stil pisanja, koji je primijenio i u ovoj knjizi, a kojim nastoji zorno predočiti kakva je bila slika društva u srednjem vijeku i njihovo shvaćanje o samima sebi. U tom je smislu vrijedan doprinos izdavača što je u hrvatskom prijevodu, nastojeći slijediti originalni stil pisanja, objavio spomenutu knjigu.

Božena Glavan